

Elvir Musić

Tuzla - Sarajevo

Imamska misija u alhamijado poeziji

Sažetak

Sačuvana djela bosanskohercegovačkih pisaca i pjesnika na maternjem jeziku i u arapskom pismu prilagođenom fonetskom sistemu bosanskoga jezika odnosno arebici, još uvijek predstavljaju riznicu čiji sadržaj je nedovoljno istražen a koji nas može obogatiti brojnim saznanjima o našoj prošlosti, temama koje su zaokupljale obrazovane ljude u minulim stoljećima, adetima koji su u prošlosti krasili Bošnjaka i porukama koje su uživale naklonost stanovnika ove prelijepe zemlje.

Važnu ulogu u promicanju književnosti na maternjem jeziku, imali su brojni imami i muderisi. Oni su svojim pjesmama religijskog sadržaja davali primjer drugima kako i o čemu je pohvalno pisati pjesme, a same pjesme su koristili kao sredstvo za kvalitetnije ispunjenje vlastite imamske misije.

Ključne riječi: Alhamijado, poezija, imam, muderis, arebica.

Uvod

Bosanskohercegovačka književnost koja je – uporedo s književnošću na orijentalnim jezicima što su je kreirali neki od najpoznatijih Bošnjaka Osmanskoga carstva poput velikog vezira Mahmud-paše Adnija, Ahmeda Hatema Akovali (Bjelopoljaka) i glasovitog pjesnika visokih

dvorskih položaja Derviš-paše Bajezidagića – nastajala na maternjem jeziku i fonetskom sistemu bosanskoga jezika prilagođenom arapskom pismu odnosno arebici baštini odlike islamske književnosti koja se razvijala i do vrhunca stizala na orijentalnim jezicima i posebno na arapskom i perzijskom.

Alhamijado književnost je u posljednjih nekoliko godina privukla značajnu pažnju stručne javnosti, ali su provedena istraživanja pretežno usmjerena prema leksici sačuvanih alhamijado pjesama dok su njihove osnovne teme ostale na marginama stručnih interesovanja. Jedna od tema vezanih za alhamijado književnost koje zaslužuju biti aktualizirane u postojećem trenutku jeste i uloga imama i muderisa u ovoj književnosti. Podsjećanjem na najznačajnije alhamijado pjesnike koji su živjeli i djelovali kao imami i muderisi u raznim gradovima Bosne i Hercegovine, odati ćemo im dužno poštovanje, te u isto vrijeme otkriti s kojom namjerom su oni, ustvari, pisali pjesme na maternjem jeziku. Njihovu uključenost u alhamijado poeziju, s obzirom na teme i poruke njihovih pjesama, možemo posmatrati kao težnju ka usavršavanju vlastitoga imamskoga djelovanja usmjerenog prema jačanju vjerskih osjećanja među ljudima i porastu kvaliteta njihovoga vjerovanja.

Poezija kao sredstvo imamske misije

Poezija na Orijentu je mnogo više od samog prefinjenog izraza ili pak prefinjene misli i poruke; poezija na tom dijelu svijeta je stoljećima doživljavana i tretirana kao vrlo uticajan medij putem kojeg je moguće do najširih narodnih masa odaslati poruke važne za trenutak u kojem se odašilju. U poeziji iranskih, arapskih i turskih pjesnika pronalazimo veliki broj kasida kojim se, biranim riječima, govori o vladaru, a još odabranijim o novim pohodima ili pak poreznim nametima, a sve s namjerom da narod bolje prihvati vladara i lakše otrpi nove namete. Poezijom je na Orijentu čuvan socijalni mir, vladari su šticeeni od narodnoga nezadovoljstva, a veličanjem nacionalne slave je osiguravano nacionalno samopouzdanje kod podanika spremnih preuzeti značajnu ulogu u novim osvajanjima koje će pjesmama veličati buduće generacije. Poezijom su reklamirane i razne vrste prodajnih proizvoda, hvaljene su vještine raznih ašcija, vješte ruke zlatara i poštenje trgovaca. Riječju, poezija je na Orijentu stoljećima obavljala ulogu savremenih printanih medija na informativnoj, reklamnoj i propagandnoj razini. Međutim,

u arapskoj i perzijskoj, a dobrim dijelom i turskoj poeziji važno mjesto zauzimaju didaktično-odgojne pjesme u kojim pjesnici svoj pjesnički dar angažiraju u svrhu pojašnjavanja raznih islamskih tema i učenja širim narodnim masama, pozivanja sugrađana i sunarodnika na obavljanje dnevnih namaza, poštivanje islamskih propisa na raznim nivoima međuljudske komunikacije. Podsjećajući čitaoce na džennetske ljepote, ovosvjetovne blagodati i specifičnosti jedinstvenog spokoja koji u vjernikovu nutrinu biva ulijevan kao nagrada za obavljanje namaza, ramazanski post, udjeljivanje sadake i obavljanja hadždža, pjesnici su nastojali u njihovim nutrinama potaknuti ljubav prema islamu i izvršavanju islamskih obaveza, a veličanjem časti i akcentiranjem odlika čovjekoljublja, iskrenosti i predanosti težili su ka podizanju kvaliteta njihova vjerovanja.

Snage i uticaja poezije bili su svjesni i bosanskohercegovački pjesnici koji su od druge polovine XVI pa skoro do polovine XX stoljeća pjesme na maternjem jeziku zapisivali arebicom kao zvaničnim pismom koje je pronosilo sve vrste komunikacije na prostorima koja su nastanjivali i u okviru velikoga carstva čijim dijelom su bili, djelovali i bilježili brojne uspjehe. U pjesmama koje opisuju razne pohode muslimanske vojske kao što je pjesma *Sarajlije idu na vojsku protiv Srbije* (1813) Umihane Čuvidine pronalazimo elemente izvjestiteljskog kazivanja, a arzuhali pisani valijama u Bosni i porti u Stambolu u sebi čuvaju spomen na diplomatsku bošnjačkih pjesnika. Pa ipak, posvetimo li se ozbiljnijem studiranju sačuvanih bosanskohercegovačkih alhamijado pjesama primjetit ćemo da je njihov sadržaj u velikom broju angažiran kao sredstvo u realizaciji imamske misije imama i muderisa koji su u proteklom stoljećima živjeli i djelovali širom Bosne i Hercegovine. Postojanje ovih pjesama, naravno, ne otkriva nam samo snagu predanosti imama i muderisa svome imamskom i u vjeri predvodničkom pozivu već nas podsjeća i na to s kakvim žarom i kako kreativno su obnašali svoju imamsku dužnost i obavljali časnu imamsku misiju.

Značaj angažmana imama i muderisa u promicanju pismenosti na maternjem jeziku

U sačuvanim djelima nastalim na maternjem jeziku u doba kada je bosanska riječ zapisivana arabicom/arebicom koja se naziva alhamijado književnošću na bosanskom jeziku, zastupljene su razne teme; počev od

klasičnih lirskih, preko pjesama s epskim prizvukom pa sve do moralno-didaktičkih sadržaja usmjerenih ka izgradnji što kvalitetnijeg čovjeka kao člana zajednice. Iako još uvijek nisu analizirana i objavljena sva sačuvana alhamijado poetska djela, već na osnovu objavljenih pjesama možemo primijetiti veliki broj imama i muderisa koji su u poeziji prepoznali priliku da svoju imamsku misiju upotpune pjevanjem pjesama kojim djecu, žene i odrasle pozivaju na poštivanje islamskih propisa i obavljanje namaza. Imami i muderisi, međutim, u doba osmanske a potom i austrougarske vlasti nisu značajni samo kao pjesnici koji su pjevali na maternjem bosanskom jeziku, nego su nezaobilazni i kao važni faktori u promicanju književnog stvaralaštva na bosanskom jeziku. Svojim pjesmama su davali primjer drugima da se osmjеле pisati i pjevati na maternjem jeziku, a usto su njihova djela mogla biti posmatrana i kao nešto što bismo mogli nazvati indirektnim fetvama o pohvalnosti izražavanja na maternjem jeziku. Dakle, s jedne strane su svojim pjesmama moralno-didaktičkog i po mnogo čemu klasično mektebskog sadržaja nastojali poruku islama dostaviti do svih građana, a sa druge su poticali i druge osobe s pjesničkim darom da pjevaju na maternjem jeziku. Osim toga, svojim primjerom su pjesnicima davali smjernice o čemu vrijedi pjevati i šta je vrijedno da bude opjevano.

Činjenica da su imami i muderisi u proteklih nešto više od četiri stoljeća svojim pjesmama na maternjem jeziku nastojali islamske teme učiniti razumljivijim i prijemčivijim širim narodnim masama – neke od tih pjesama danas uživaju status neprolaznosti – jasno nam govori da su osobe posvećene imamskoj misiji bile svjesne trenutka u kojem su živjele, te su poeziju koristile kao svojevrsni da'vetski instrument ili pak klasični mas medij koji je u stanju poruku koju nosi dostaviti i u najudaljenija mjesta. Također, izbor poezije kao instrumenta za dostavljanje poruke birano je i zbog činjenice da se rimovani sadržaji lakše pamte što je poruci garantiralo opstojnost u mislima čitalaca, a potom i slušalaca.

Imamska misija u alhamijado poeziji drugih naroda

Imami i muderisi nisu imali važnu ulogu u aktualiziranju književnosti na maternjem jeziku samo na prostorima Bosne i Hercegovine. Slično se događalo i na području Španije gdje je muftija Isa Gideli preveo Kur'an na španski i tako odstranio pogreške koje su egzistirale u,

tada već 300 godina starom, prijevodu Robera von Kettona na latinski¹, postoje mišljenja da je bio prvi musliman koji je pisao na španskom, a odaje mu se i priznanje za njegovo aktivno zalaganje kako bi muslimanima bila prihvatljiva religijska literatura na romanskim jezicima.²

Značajan doprinos širenju pismenosti na maternjem jeziku u doba kada je prostorima koja nastanjuju Albanci vladalo carstvo čije zvanično pismo je bilo arapsko, također su dali uglednici koji su, stekavši vjersko obrazovanje, djelovali kao vjerski predvodnici, šejhovi i muderisi. Pjesnik od posebnog značaja za temu koja tretira imamsku misiju u alhamijado poeziji jeste hafiz Ali Riza Ulqinjaku (r. 1853). Na albanski jezik je s turskog preveo Mevlud, a njegov sin hafiz Sait Ulqinjaku je taj njegov prijevod objavio u novom alfabetu 1936. godine. Prijevod je bio iznimno popularan među Albancima u Sjevernoj Albaniji i Crnoj Gori.³

Vjerovatno prvi pjesnik koji je na albanskom jeziku spjevao zbirku pjesama, divan, bio je Nazim Frakul poznat i kao Nazim Berati i Ibrahim Nazimi. Školovao se u Turskoj gdje je napisao po jedan divan na perzijskom, turskom i arapskom, a po povratku iz Istanbula u Albaniju 1731. godine, stupio je u poetska nadmetanja s drugim pjesnicima među kojim se posebno isticao Mula Ali, muftija u Beratu. Nazim u jednoj pjesmi izričito tvrdi da je on prvi spjevao zbirku pjesama na albanskom:

Ko je ovaj divan na albanskome spjevao?

Nazim bješe što je to učinio!

Ko je na odvažnom albanskome pjevao?

Nazim bješe što mu je izvornost darovao!⁴

¹ U proljeće 1606. godine jedan muslimanski prepisivač na Sjeveru Afrike, najvjerovatnije u gradu Vila Felihe, posudio je manuskript u kojem je, pored ajeta na arapskom, bio i prijevod na španski jezik zapisan adaptiranim arapskim pismom. Odlučio je u svome prepisu prijevod s arebice prenijeti u latinično pismo. Ovaj rukopis se danas čuva u Biblioteca de Castilla La Mancha pod brojem 235 i smatra se jedinim kompletnim rukopisom prijevoda Kur'ana na španski iz doba muslimana u Andaluziji. Umirovljena profesorica Univerziteta Indiana, prof. dr. Consuelo Lopez-Morillas, ovaj rukopis je kritički obradila i, uz detaljan predgovor, objavila 2011. godine pod naslovom *El Coran de Toledo*.

² Wieggers, Gerard Albert, *Islamic Literature in Spanish an Aljamiado: Yca of Segovia (fl. 1450) – His Atecedents and Successors*, Leiden: E. J. Brill, 1994, str. 215.

³ Mičijević, Senad, "Prilog historiji albanske književnosti u periodu Osmanskoga carstva", *Znakovi vremena*, Vol. 10, br. 35/36, Sarajevo, 2007, str. 254–272.

⁴ Elsie, Robert, *Historia e Letërsisë Shqipe*, Dukagjini, Tiranë-Pejë, 1997, p. 17.

Primjeri imamske misije u bosanskoj alhamijado poeziji

Koliku važnost su svojoj imamskoj misiji pridavali imami i muderisi s pjesničkim darom u doba Osmanskoga carstva, pitanje je na koje možda i najbolji odgovor možemo pronaći u podatku da je od Razi Velihodža-zadea, pored pjesama na turskom, sačuvana samo jedna alhamijado pjesma u kojoj on djecu i omladinu poziva da ustaju na sabah, slušaju roditelje, dobro klanjaju i uče, poštuju svoj zanat, ne dangube po ulicama i sokacima, poštuju druge i ponad svega da budu bogobojazni. Nakon vrlo zanimljivog uvoda u kojem djecu sokoli i ohrabruje, ovaj pjesnik, šejh i muderis koji je na Ahiret preselio prigodom trećeg putovanja na hadždž⁵ 1200/1786.⁶ poziva ih da ustaju na sabah:

Ustajte na sabah,
Dohodite na sabah,
Jer vas veće ne fatah,
Pravim putem idite!⁷

Zanimljivo je da Razi u prvim strofama ove kaside djecu poziva da ustaju na sabah, slušaju roditelje, dolaze u džemat, paze svoj zanat, slušaju bližnje rođake i hodže, a potom ih savjetuje da ne dangube s jaranima, ne igraju klisa po sokacima, ne svađaju se i ne panjkaju te da se ne skitaju tako da bismo iz ovog redosljeda tema i poruka mogli iščitati i njegovu osnovnu poruku da su namaz, poštovanje prema roditeljima, bližnjima, majstorima i hodžama na prvom mjestu odnosno svojevrsni temelj na kojem počiva lijep odgoj djece.

Savjet djeci da slušaju majku i hodžu, idu u džamiju, predano pohađaju mekteb, lijepo se ponašaju, ne trče i smiju se glasno... daje i pjesnik čija pjesma je sačuvana a da od njega nije ostalo spomena što bi se moglo protumačiti i kao odrazom iskrenosti pjesnika koji za svoje pjesme nisu tražili slavu nego Božiju nagradu i zadovoljstvo Njega Uzvišenog njihovim zalaganjem:

⁵ Nametak, Abdurahman, *Hrestomatija bosanske alhamijado književnosti*, Sarajevo: Svjetlost, 1981, str. 100.

⁶ Šabanović, Hazim, *Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Sarajevo: Svjetlost, 1973, str. 500.

⁷ Huković, Muhamed, *Zbornik alhamijado književnosti*, Sarajevo: Preporod, 1997, str. 138-141.

Slušaj hodžu i mater,
 Nemoj biti k'o vjetar,
 Jer biće ti u dobar:
 Udriš nosom u divar.

Ko je u mekteb najbrži,
 Te iz njega ne biži,
 Vam učenja ustraži,
 Svakomu je najdraži.⁸

Pjesnici alhamijado poezije koji dolaze iz redova imama i muderisa veliku pažnju su u svojim pjesmama poklanjali odgoju djece u kojem je važno mjesto zauzimaio namaz. Naravno, u svome pjesništvu nisu zanemarivali ni važnost namaza u životu odraslih. Imam Ferhat-pašine džamije i muderis Ferhat-pašine medrese u Žepču, hadži Abdullah Karahodža, napisao je prvih četrnaest strofa pjesme poznate kao *Bošnjakuša*, a njegov sin Ahmed Karahodža – također, imam Ferhat-pašine džamije i vjerovatno profesor jednog od najznačajnijih alhamijado pjesnika Abdul Vehaba Ilhamije – dopjevao je još sedamnaest strofa. Pjesnici se ovom pjesmom obraćaju odraslim članovima zajednice i naglašavaju da stanje onoga koji ne klanja treba žaliti i navode razloge zbog kojih razne zanatlije ne odlaze u džamiju na namaz.⁹ U prvoj i šestoj tercini hadži Abdullah ef. Karahodža poziva:

Hodi, ago, ti klanjaj,
 I Bogu se poklanjaj,
 Te ne budi bi-namaz.
 ...
 Hodi, ago, u džami' u,
 Te ne biži u avliju,
 Te ne budi bi-namaz.

⁸ *Hrestomatija bosanske alhamijado književnosti*, 104–107.

⁹ Vidi: Muhamed, Hadžijamaković, *Medžmu'a Abdul Vehaba Karahodže*, Sarajevo, 1985.

Posebna pažnja je posvećivana i obavljanju odnosno, kako bi se narodski reklo, čuvanju namaza u ženskom džematu. Činjenica da zenički imam Edhem cijelu jednu pjesmu 1902. godine ispunjava brojnim savjetima upućenim ženama, vrlo nam jasno dočarava brigu koju su imami i muderisi početkom proteklog stoljeća posvećivali ženskoj populaciji, pravima žena i njihovu uspjehu na ovom a zarad budućeg, boljeg, svijeta – Ahireta. Savjetujući žene da teže Džennetu, čuvaju obraz i o dobru da se zabave, Edhem-efendija u prva dva stiha posljednje strofe kaže:

Ne provod'te naza,
Čuvajte namaza...¹⁰

Namaz kao osnovni stub imana, čvrsto stablo vjerovanja iz kojeg se grana bujna krošnja u kojoj svaka grančica i svaki list predstavljaju po jednu lijepu osobinu koja vjernika čini korisnim i poželjnim članom zajednice, bio je u centru djelovanja derviških redova u Bosni i Hercegovini u doba kada su sadržaji na maternjem jeziku zapisivani arabicom. Sufijski šejhovi su u to doba, istovremeno sa predvodništvom u derviškim halkama, obnašali i dužnost imama i muderisa u svojim džematima. Oni među njima koji su uživali u pjesničkom daru taj dar su, između ostalog, koristili kako bi svojim dervišima i džematlijama, suseljanima i sugrađanima na jedan profinjen i lahko razumljiv način, kroz poeziju, pojasnili značaj osnovnih vjerskih obaveza i raznih islamskih tema neophodnih za podizanje kvaliteta vjerovanja među ljudima. Jedan od najpoznatijih šejhova pjesnika je Abdurrahman Sirrija (Tajanstveni) sin Mehmedov (Fojnica, 1785 – Oglavak kod Kiseljaka, 1847.) koji je pjevao na turskom i maternjem jeziku. Potiče iz kuće učenih, a djed i otac su mu bili kadije. Bio je učenik fojničke medrese, a više nauke je sticao kod šejha Husejna Zukića.¹¹ Ovaj poznati šejh čije ilahije se po bosanskohercegovačkim tekijama s radošću uče i danas, u ilahiji “U pamet se ti obuj” pjeva:

Nemoj biti bi-namaz, dost džanum,
Vaktom hajde na namaz, ja Hu!

¹⁰ *Hrestomatija bosanske alhamijado književnosti*, str. 120.

¹¹ Emina Memija i Lamija Hadžiosmanović, *Antologija bošnjačke poezije na orijentalnim jezicima*, Sarajevo: Alef, 1997, str. 203.

Bogu čini sve nijaz, dost,
Allah, Allah, aškile, ja Hu!¹²

Poznati mostarski mualim i muderis, autor vjerovatno prvog štampanog ilmihala na bosanskom jeziku, Omer Hazima Humo (Mostar, 1808 – Sarajevo, 1880.) u pjesmi na početku djela *Sahlet al-Vusul* (*Lagahan pristup*)¹³ čitaocima savjetuje da sve poslove počinju bismilom, izriču zahvalnost Uzvišenom Bogu na svakom koraku, nauče ispravno učiti Kur'an i redovno, na vrijeme i u džematu obavljaju namaz:

I tko Boga viruje,
Pejgambera miluje,

Neka ide na namaz...
U Kur'anu zapovid,

Svakom robu turčinu,
Vaktom dajđe na namaz.

Ako namaz usklanjaš,
Ko da radiš sve sevab.

Hajde braćo da idemo
Džematom da klanjamo...¹⁴

Imami i muderisi u Bosni i Hercegovini, međutim, poeziju nisu koristili samo i isključivo da bi ljude pozvali da klanjaju, poste i obavljaju hadždž, već su u svojim stihovanim porukama narodu isticali i značaj nauke i sticanja znanja.

¹² *Zbornik alhamijado književnosti*, 67.

¹³ Vidi: Munir Drkić i Alen Kalajdžija, *Grafija i leksika Sehletul Vusula*, Mostar: Muzej Hercegovine, 2010.

¹⁴ *Hrestomatija bosanske alhamijado književnosti*, 226–242.

Seid Abdulvehab Ilhamija, pjesnik sklon poniranju u ljudsku nutrinu vršeci pritom neku vrstu psihoanalize,¹⁵ u pjesmi *Ja upitah svog Jasina* kaže:

Ko je džahil i neznan,
Sam je po se nesretan,
Kod Boga je grehotan,
A kod svita sramotan.

Zaključak

Poezija je u minulim stoljećima na Orijentu važila za važno reklamno, propagandno, ali i prosvjetiteljsko sredstvo te je u te svrhe i korištena. Važnost poezije kao sredstva uspostave komunikacije sa širim masama, vrlo rano su spoznali i bosanskohercegovački imami i muderisi koji su posjedovali pjesnički dar. Poeziju su koristili kako bi širim masama na razumljiv i prijemčiv način prenijeli neke od osnovnih poruka islamskoga učenja, potaknuli djecu i odrasle da poštuju islamske propise, klanjaju, poste, obavljaju hadždž i žive životom istinskih vjernika. S obzirom na osnovne teme u poeziji pjesnika imama i muderisa možemo zaključiti da su oni vlastiti poetski dar angažirali u svrhu što kvalitetnijeg izvršenja imamske misije, te da vlastitom kreativnošću i predanošću i u našem dobu mogu važiti za primjer kako se u svrhu što kvalitetnijeg izvršenja imamske misije mogu koristiti razne pojave i sredstva koja omogućavaju uspostavljanje kvalitetnije komunikacije sa širim masama.

Bibliografija:

1. Elsie, Robert, *Historia e Letërsisë Shqipe*, Dukagjini, Tiranë-Pejë, 1997.
2. Emina Memija i Lamija Hadžiosmanović, *Antologija bošnjačke poezije na orijentalnim jezicima*, Sarajevo: Alef, 1997.
3. Hadžijamaković, Muhamed, *Medžmu'a Abdul Vehaba Karahodže*, Sarajevo, 1985.
4. Huković, Muhamed, *Zaboravljena baština*, Zagreb, 1992.
5. Huković, Muhamed, *Zbornik alhamijado književnosti*, Sarajevo: Preporod, 1997.

---

¹⁵ Huković, Muhamed, *Zaboravljena baština*, Zagreb, 1992, str. 36.

6. Mičijević, Senad, "Prilog historiji albanske književnosti u periodu Osmanskoga carstva", *Znakovi vremena*, Vol. 10, br. 35/36, Sarajevo, 2007.
7. Nametak, Abdurahman, *Hrestomatija bosanske alhamijado književnosti*, Sarajevo: Svjetlost, 1981.
8. Šabanović, Hazim, *Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Sarajevo: Svjetlost, 1973.
9. Wieggers, Gerard Albert, *Islamic Literature in Spanish an Aljamiado: Yca of Segovia (fl. 1450) – His Atecedents and Successors*, Leiden: E. J. Brill, 1994.

The Imam Mission in Aljamiado Poetry

Abstract

The preserved works of authors and poets of Bosnia and Herzegovina in their mother-tongue, and in Arabic script, adapted to the phonetic system of Bosnian, that is to say arebica, still prevail as the treasury whose contents are not fully explored, and which can enrich us with many pieces of knowledge concerning our past, topics which occupied the minds of educated people within past centuries, traditions which in the past would adorn the Bosniak and the messages which enjoyed the sympathies of the citizens in this beautiful country.

Numerous imams and müderris had an important role in promoting literature in the mother-tongue. Through their poetry and religious content, they gave examples to others, how and what is commendable to be found in poetry, whereas poems were used as a means for high-quality fulfilment of personal imam mission.

Key Words: Aljamiado, Poetry, Imam, Müderris, Arebica.